

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Administracinis departamentas
2016 09 23*

KETVIRTASIS SKYRIUS

BYLA GRIGALIŪNIENĖ PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 42322/09)

SPRENDIMAS
(Dėl esmės)

STRASBŪRAS

2016 m. vasario 23 d.

Šis sprendimas yra galutinis. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Grigaliūnienė prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Ketvirtasis skyrius), 2016 m. vasario 2 d. posėdžiaujant komitetui, sudarytam iš:

pirmininkės Nona Tsotsoria,
teisėjų Vincent A. De Gaetano,
Krzysztof Wojtyczek

ir *skyriaus kanclerio pavaduotojos* Fatoş Aracı,
atsižvelgdamas į 2009 m. liepos 13 d. pateiktą peticiją,
po svarstymo skelbia tokį sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos pilietė Violeta Grigaliūnienė (toliau – pareiškėja), 2009 m. liepos 13 d. Teismui pateikusi peticiją (Nr. 42322/09) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjai atstovavo Kaune praktikuojantis advokatas D. Jurgutis. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. Pareiškėja teigė, kad nacionalinio teismo sprendimu iš jos buvo atimta nuosavybė, už kurią ji negavo tinkamos kompensacijos, taip pažeidžiant Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnį.

4. 2012 m. birželio 29 d. peticija buvo perduota Vyriausybei.

FAKTAI

5. Pareiškėja gimė 1955 m. ir gyvena Kaune.

6. 1993 m. vasario mėn. Kauno rajono savivaldybė skyrė pareiškėjai 0,15 ha žemės sklypą individualaus gyvenamojo namo statybai Noreikiškių gyvenvietėje (toliau – žemė). 1995 m. gegužės mėn. pareiškėja pasirašė žemės pirkimo–pardavimo sutartį su savivaldybe ir nusipirko šią žemę už 29,70 investicinių čekių. Pirkimo–pardavimo sutartyje buvo nurodyta nominalioji žemės vertė – 2 976 Lietuvos litai (LTL) (maždaug 862 eurai (EUR)). Vėliau pareiškėja gavo statybos leidimą ir žemės sklype pasistatė ūkinį pastatą.

7. 2002 m. gegužės 10 d. Konstitucinis Teismas nustatė, kad Vyriausybės nutarimas, kuriuo Noreikiškėse esančią žemę buvo leista parduoti privatiems asmenims, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymui (žr. *Padalevičius v. Lithuania*, no. 12278/03, § 18, 2009-07-07).

8. 2003 m. gruodžio mėn. Kauno apskrities viršininko administracija (toliau – KAVA) kreipėsi į Kauno rajono apylinkės teismą dėl administracinių sprendimų ir pirkimo–pardavimo sutarčių, pagal kurias žemės sklypai buvo parduoti pareiškėjai ir keliems kitiems asmenims, panaikinimo. KAVA teigimu, ginčo žemė turėjo būti grąžinta natūra buvusiems jos savininkams, taigi pareiškėjai ir kitiems asmenims ji buvo parduota neteisėtai.

9. 2004 m. birželio 4 d. Kauno rajono apylinkės teismas patenkino KAVA ieškinį. Jis panaikino 1993 m. administracinį sprendimą, kuriuo žemė buvo paskirta pareiškėjai, ir pripažino negaliojančia 1995 m. pirkimo–pardavimo sutartį, taip pat įpareigojo Kauno rajono savivaldybę grąžinti pareiškėjai 29,70 investicinių čekių.

10. 2005 m. vasario 7 d. Kauno apygardos teismas iš dalies pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą. Jis nustatė, kad žemesnės instancijos teismas pagrįstai panaikino administracinį sprendimą ir pirkimo–pardavimo sutartį ir šią sprendimo dalį paliko nepakeistą. Tačiau jis pažymėjo, kad investiciniai čekiai daugiau nebegali būti naudojami kaip atsiskaitymo priemonė. Todėl pagal Civilinį kodeksą pareiškėja turėjo gauti 1995 m. jos atlikto mokėjimo piniginį ekvivalentą. Teismas grąžino šią bylos dalį nagrinėti iš naujo, kad būtų apskaičiuotas piniginis ekvivalentas. 2005 m. spalio 3 d. Aukščiausiasis Teismas paliko galioti apygardos teismo nutartį.

11. Kauno apygardos teismas, kaip pirmosios instancijos teismas, iš naujo išnagrinėjo grąžintą bylos dalį. Šiame procese pareiškėja teigė, kad neteisėtą žemės skyrimą ir pardavimą lėmė valstybės institucijų aplaidumas. Kaip teigė pareiškėja, ji, kaip sąžininga įgijėja, pagal Civilinio kodekso 6.147 straipsnio 2 dalį turėjo teisę į žemės ekspropriacijos metu buvusios rinkos vertės dydžio kompensaciją (žr. šio sprendimo 16 punktą).

12. 2008 m. kovo 6 d. Kauno apygardos teismas atmetė pareiškėjos prašymą priteisti kompensaciją, kuri būtų lygi žemės rinkos vertei. Teismas konstatavo, kad už neteisėtą pardavimą negali būti laikomos atsakingomis tik valdžios institucijos, nes pareiškėja taip pat turėjo pareigą patikrinti, ar teisėtai įsigyja žemę. Todėl teismas pripažino, kad pagal Civilinio kodekso 6.147 straipsnio 2 dalį pareiškėjos negalima laikyti sąžininga įgijėja ir ji neturi teisės į rinkos vertės kompensaciją. Teismas priteisė jai nominaliąją žemės vertę, kokia ji buvo 1995 m., įvertinęs ją 29,70 LTL (8,60 EUR). Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėja turi teisę iškelti atskirą bylą valstybei dėl žalos atlyginimo, jeigu mano patyrusi turtinę žalą.

13. 2008 m. rugpjūčio 19 d. apeliacinis teismas iš dalies pakeitė apygardos teismo sprendimą. Jis pakartojo, kad pareiškėjos negalima laikyti sąžininga įgijėja vien todėl, kad ji įsigijo žemę iš valstybės – ji taip pat turėjo pareigą patikrinti pardavimo teisėtumą. Tačiau apeliacinis teismas nustatė, kad žemesnės instancijos teismas neteisėtai apskaičiavo 1995 m. buvusią nominaliąją žemės vertę. Remdamasis pirkimo–pardavimo sutartimi (žr. šio sprendimo 6 punktą), teismas priteisė pareiškėjai 2 976 LTL (862 EUR).

14. 2009 m. sausio 27 d. Aukščiausiasis Teismas paliko nepakeistą apeliacinio teismo nutartį; tačiau jis iš dalies pakeitė jos motyvus. Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nominalioji žemės vertė buvo nurodyta pirkimo–pardavimo sutartyje, todėl siekiant apskaičiuoti piniginių ekvivalentą nebuvo būtina taikyti Civilinio kodekso 6.147 straipsnį. Taigi pareiškėjos sąžiningumas neturėjo reikšmės nustatant kompensacijos sumą ir neturėjo būti nagrinėjamas. Vis dėlto Aukščiausiasis Teismas laikėsi nuomonės, kad ši klaida neturėjo įtakos apeliacinio teismo sprendimo teisėtumui.

I. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

15. Bylai reikšmingą vidaus teisę ir praktiką žr. byloje *Albergas ir Arlauskas prieš Lietuvą* (no. 17978/05, §§ 21–33, 2014-05-27).

16. Be to, Civilinio kodekso 6.146 ir 6.147 straipsniuose nustatyta:

„6.146 straipsnis. Restitucijos būdas

Restitucija atliekama natūra, išskyrus atvejus, kai tai neįmanoma arba sukeltų didelių nepatogumų šalims. Tokiu atveju restitucija atliekama sumokant ekvivalentą pinigais.

6.147 straipsnis. Piniginio ekvivalento apskaičiavimas

1. Piniginis ekvivalentas apskaičiuojamas taikant kainas, galiojančias tuo metu, kai skolininkas gavo tai, ką jis privalo grąžinti.

2. Kai grąžintinas turtas sunaikintas arba perleistas, asmuo privalo atlyginti turto vertę, buvusią jo gavimo, sužalojimo ar perleidimo arba restitucijos metu, atsižvelgiant į tai, kuriuo metu to turto vertė buvo mažiausia. Jeigu privalantis grąžinti turtą asmuo yra nesąžiningas arba restitucija taikoma dėl jo kaltės, tai jis privalo atlyginti didžiausią turto vertę.“

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS PIRMOJO PROTOKOLO 1 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

17. Pareiškėja skundėsi, kad valstybė neteisėtai atėmė iš jos nuosavybę ir nesumokėjo jai tinkamos kompensacijos. Ji rėmėsi Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsniu, kuris numato:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais. <...>“

A. Priimtinas

18. Vyriausybė teigė, kad pareiškėja nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių, nes nesikreipė su atskiru civiliniu ieškiniu pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį dėl žalos atlyginimo iš valstybės dėl tariamai nepakankamos kompensacijos.

19. Pareiškėja teigė, kad tokia teisinės gynybos priemonė būtų buvusi neveiksminga.

20. Teismas nurodo savo išvadas bylose *Pyrantienė prieš Lietuvą* (no. 45092/07, § 27, 2013-11-12) ir *Albergas ir Arlauskas prieš Lietuvą* (no. 17978/05, § 44, 2014-05-27), kuriose nebuvo įrodyta, kad tuo metu, kai peticija buvo pateikta Teismui, ieškinyje pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį būtų buvusi veiksminga teisinės gynybos priemonė, kuria būtų buvę galima sėkmingai pasinaudoti (žr., *mutatis mutandis*, *Beshiri and Others v. Albania*, no. 7352/03, § 55, 2006-08-22). Teismas nemato jokių priežasčių, kuriomis remiantis šioje byloje būtų galima daryti kitokią išvadą.

21. Todėl Teismas atmeta Vyriausybės prieštaravimą, kad pareiškėja nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių.

22. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu, taip pat jis nėra nepriimtinas kitais pagrindais. Taigi jis turi būti pripažintas priimtiniu.

B. Esmė

1. Šalių argumentai

23. Pareiškėja teigė, kad įsigijo žemę sąžiningai, nes jai nebuvo pagrindo manyti, kad valstybės institucijos veiks neteisėtai. Ji pažymėjo, kad pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo metu jokie buvę žemės savininkai nereikalavo gražinti jai parduotos žemės. Pareiškėja taip pat teigė, kad jai asmeniškai teko per didelę našta, nes kompensacijos, prilygstančios nominaliai žemės vertei, aiškiai nepakako panašiam žemės sklypui esama rinkos kaina nusipirkti. Ji nurodė, kad nebegali nusipirkti žemės už nominalią kainą ir šios galimybės ji nebeturi dėl valdžios institucijų kaltės. Todėl pareiškėja teigė, kad jai turėjo būti atlyginta žemės ekspropriacijos metu buvusi rinkos vertė, kad ji galėtų nusipirkti naują lygiavertį sklypą. Kaip nurodė pareiškėja, nagrinėjant bylą nacionaliniame teisme, teismo paskirtas ekspertas apskaičiavo, kad žemės rinkos vertė 2007 m. kovo mėn. buvo 189 600 LTL (54 900 EUR).

24. Vyriausybė pripažino, kad iš pareiškėjos buvo atimtas jos turtas, tačiau teigė, kad toks atėmimas buvo suderinamas su Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsniu. Vyriausybė nurodė, kad žemė buvo paskirta ir parduota pareiškėjai pažeidžiant „imperatyviasias teisės normas“, kuriomis saugomi buvusių savininkų interesai, kaip tai konstatavo Konstitucinis Teismas, todėl atitinkamas administracinis sprendimas ir pirkimo–pardavimo sutartis buvo panaikinti pagal Civilinį kodeksą. Vyriausybė taip pat teigė, kad

pareiškėjos nuosavybės teisės apribojimas buvo pateisinamas „viešuoju interesu“, t. y. siekiant apginti buvusių savininkų, kurie prarado nuosavybės teises į žemę per sovietų režimą, teises.

25. Vyriausybė taip pat teigė, kad turtas pareiškėjai priklausė palyginti trumpą laiką – pirkimo–pardavimo sutartis buvo pasirašyta 1995 m. gegužės mėn., o jau 1995 m. birželio mėn. tretieji asmenys pareiškė civilinį ieškinį dėl panašių pirkimo–pardavimo sutarčių, susijusių su gretimų žemės sklypų, panaikinimu. Todėl, Vyriausybės teigimu, pareiškėja turėjo žinoti apie šalyje tuo metu vykdomus restitucijos procesus ir savo pačios prisiimamą riziką. Vyriausybė dar nurodė, kad 2 976 LTL yra tinkamas pareiškėjos patirtų nuostolių atlyginimas.

26. Galiausiai Vyriausybė tvirtino, kad visos vidaus institucijų klaidos padarytos vykdant žemės reformą, kuri buvo susijusi su buvusių savininkų teisių į nuosavybę, kurią anksčiau buvo nacionalizavęs sovietų režimas, atkūrimo procesu. Todėl pagal Teismo praktiką, Vidurio ir Rytų Europos valstybių kontekste reikėtų atsižvelgti į perėjimo nuo totalitarinio režimo prie demokratijos aplinkybes ir į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes.

2. Teismo vertinimas

a) Bendrieji principai

27. Bylai reikšmingi bendrieji principai nurodyti byloje *Pyrantienė* (cituota pirmiau, §§ 37–40).

b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

28. Šioje byloje neginčijama, kad buvo „atimta nuosavybė“, kaip tai suprantama pagal Pirmojo protokolo 1 straipsnio antrą sakinį. Todėl Teismas turi išsiaiškinti, ar nagrinėjamas atėmimas buvo pateisinamas pagal minėtą nuostatą.

i) Apribojimo teisėtumas

29. Nacionalinių teismų sprendimas panaikinti 1993 m. administracinį sprendimą ir 1995 m. žemės pirkimo–pardavimo sutartį buvo grindžiamas Civilinio kodekso 1.80, 6.146 ir 6.147 straipsniais ir Aukščiausiojo Teismo praktikoje įtvirtintu buvusių savininkų teisių pirmumo principu. Todėl Teismas konstatuoja, kad atėmimas buvo teisėtas, kaip to reikalaujama pagal Pirmojo protokolo 1 straipsnį.

ii) Teisėtas tikslas

30. Kaip ir byloje *Pyrantienė* ir *Albergas ir Arlauskas* (abu sprendimai cituoti pirmiau), skundžiamomis priemonėmis siekta ištaisyti valdžios institucijų klaidas ir apginti buvusių savininkų interesus, atkuriant jų nuosavybės teises į žemę natūra. Todėl Teismas laikosi nuomonės, kad apribojimo tikslas buvo teisėtas (žr. *Pyrantienė* §§ 44–48, cituota pirmiau;

taip pat žr. *Bečvář and Bečvářová v. the Czech Republic*, no. 58358/00, § 67, 2004-12-14).

iii) *Proporcingumas*

31. Teismas primena, kad bet koks nuosavybės apribojimas turi būti ne tik teisėtas ir siekti teisėto tikslo, bet ir atitikti proporcingumo reikalavimą. Privaloma užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp visuomenės bendrojo intereso poreikių ir asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų, toks teisingos pusiausvyros siekis būdingas visai Konvencijai. Reikiama pusiausvyra neužtikrinama, jeigu atitinkamam asmeniui tenka asmeninė ir per didelė našta (žr. *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, 1982-09-23, §§ 69–74, Series A no. 52; *Brumărescu v. Romania* [GC], no. 28342/95, § 78, ECHR 1999-VII; ir *Anthony Aquilina v. Malta*, no. 3851/12, §§ 58–59, 2014-12-11, ir juose cituojamas bylas).

32. Keletą kartų panašiose bylose, kurios, kaip ir ši byla, buvo susijusios su valstybės institucijų per restitucijos procesą padarytų klaidų ištaisymu, Teismas pabrėžė būtinybę užtikrinti, kad senų skriaudų ištaisymas nesukurtų naujos neproporcingos žalos (žr. *Velikovi and Others v. Bulgaria*, nos. 43278/98, 45437/99, 48014/99, 48380/99, 51362/99, 53367/99, 60036/00, 73465/01 ir 194/02, § 178, 2007-03-15). Todėl teisės aktais turi būti numatyta galimybė atsižvelgti į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes, kad sąžiningai turėtą įgiję asmenys nepatirtų atsakomybės naštos, kuri deramai turėtų tekti jų turėtą konfiskavusiai valstybei. Kitaip tariant, bet kokios valstybės valdžios institucijos padarytos klaidos našta turi atitekti valstybei, o klaidos neturi būti taisomos nuo tų klaidų nukentėjusių asmenų sąskaita (žr. *Gladysheva v. Russia*, no. 7097/10, § 80, 2011-12-06, ir *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 70).

33. Siekdamas įvertinti pareiškėjui tekusią naštą, Teismas privalo išnagrinėti konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes, o būtent – sąlygas, kuriomis buvo įgyta ginčijama nuosavybė, ir kompensaciją, kurią pareiškėjas gavo už atimtą nuosavybę, taip pat jo asmeninę ir socialinę padėtį (žr. *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 51).

34. Šioje byloje pareiškėja įgijo teisę į žemės sklypą 1993 m. vietos valdžios institucijoms priėmus sprendimą, o 1995 m. nusipirko jį iš valstybės. Žemės pardavimo procedūras vykdė oficialios institucijos, įgyvendinančios valstybės valdžios įgaliojimus, o pareiškėjos ir Kauno rajono savivaldybės pasirašytoje žemės pirkimo–pardavimo sutartyje buvo numatytos tipinės pardavimo sąlygos (žr. šio sprendimo 6 punktą). Teismo nuomone, pareiškėja turėjo labai mažai galimybių, jei tokių apskritai turėjo, kaip nors paveikti sutarties sąlygas arba pirkimo kainą, nes tai buvo išskirtinė valstybės kompetencija. Todėl valdžios institucijos privalėjo patikrinti, ar pareiškėja turėjo teisę gauti žemės sklypą ir ar žemės sklypo pardavimas atitiko galiojusias procedūras ir teisės aktus (žr. *mutatis mutandis*, *Gladysheva*, § 79, ir *Pyrantienė*, § 54, abu cituoti pirmiau).

35. Pareiškėjos nuosavybės teisė į žemę buvo pripažinta negaliojančia po to, kai KAVA pareiškė civilinį ieškinį, kurį vėliau patenkino nacionaliniai teismai. Buvo nustatyta, kad vietos valdžios institucijos neturėjo teisės perduoti ginčijamos nuosavybės pareiškėjai, dar neišsprendus klausimo dėl buvusių savininkų teisių atkūrimo. Vyriausybė teigė, kad vidaus valdžios institucijų klaidos buvo padarytos vykdant žemės reformą, kuri buvo susijusi su sudėtingu buvusių savininkų nuosavybės teisių atkūrimo procesu Lietuvoje. Teismo nuomone, nepaisant to, kad valstybės, sprendamos tokius klausimus, tikrai susiduria su sudėtingais teisiniais ir faktiniais aspektais, šioje byloje už kludymą netrukdomai naudotis nuosavybe atsakinga tik valstybė atsakovė, o Vyriausybė neįrodė jokių tą pateisinančių išimtinių aplinkybių (žr. *Nekvedavičius v. Lithuania*, no. 1471/05, § 88, 2013-12-10, ir *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau, § 62).

36. Šiomis aplinkybėmis Teismas primena ypatingą gero administravimo principo svarbą. Pagal šį principą tais atvejais, kai kyla su bendruoju interesu susijęs klausimas, ypač jeigu jis turi įtaką pagrindinėms teisėms, įskaitant nuosavybės teises, viešosios valdžios institucijos privalo veikti greitai, tinkamai ir nuosekliai (žr. *Beyeler v. Italy* [GC], no. 33202/96, § 120, ECHR 2000-I; *Rysovskyy v. Ukraine*, no. 29979/04, § 71, 2011-10-20; ir *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 55).

37. Teismas papildomai pažymi, kad žemesnių instancijų nacionaliniai teismai kėlė pareiškėjos sąžiningumo klausimą, nors ji nusipirko žemę iš valstybės tipinėmis sąlygomis, ir kad Aukščiausiasis Teismas panaikino tokius motyvus, nors ir aiškiai nepripažindamas pareiškėjos sąžininga įgijėja (žr. šio sprendimo 12–14 punktus). Pareiškėja buvo paprasta pilietė, o pirkimas buvo grindžiamas teisės aktais, galiojusiais visiems tą patį statusą turintiems asmenims, todėl nėra pagrindo pripažinti, kad ji pasinaudojo savo privilegijuota padėtimi ar kitaip veikė neteisėtai, kad įsigytų nuosavybę (žr. *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau, § 68). Pareiškėja nežinojo, kad žemė jai buvo perduota pažeidžiant teisės aktus; žemės pardavimo jai neteisėtumas buvo nustatytas tik 2004 m. birželio 4 d. apylinkės teismo sprendimu (žr. šio sprendimo 9 punktą). Šiuo atžvilgiu Vyriausybei nepateikus jokių tai paneigiančių argumentų, Teismas yra įsitikinęs, kad pareiškėja buvo sąžininga savininkė ir kad jos turtinis interesas naudotis žeme buvo pakankamai įrodytas (žr. *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 60, ir *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau, §§ 68–69).

38. Be to, Teismas mano, kad pareiškėja taip pat turėjo teisę tikėtis, kad 1993 m. priimtas administracinis sprendimas ir 1995 m. pasirašyta žemės pirkimo–pardavimo sutartis, kuriais remiantis ji įsigijo turtą, nebus pripažinti negaliojančiais atgaline data jos nenaudai. Šiomis aplinkybėmis „teisėti lūkesčiai“ taip pat grindžiami pagrįstu tikėjimu administraciniais sprendimais, turinčiais tvirtą teisinį pagrindą ir susijusiais su turtinėmis teisėmis (žr. *Kopecký v. Slovakia* [GC], no. 44912/98, §§ 45–47, ECHR 2004-IX, ir *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 61). Net darant prielaidą, kad pareiškėja sumokėjo lengvatinę kainą už nagrinėjamą žemę, Teismui šis faktas neturi

reikšmės, kiek tai susiję su jos nuosavybės teise (žr. *Digrytė Klibavičienė v. Lithuania*, no. 34911/06, § 36, 2014-10-21). Todėl jis konstatuoja, kad pareiškėja turėjo „teisėtą lūkestį“, kad toliau galės naudotis šiuo turtu.

39. Po to, kai pareiškėja prarado nuosavybės teisę į žemę, jai buvo sumokėta 2 976 LTL (862 EUR), t. y. 1995 m. buvusi nominali žemės kaina. Pareiškėjos teigimu, teismo paskirtas ekspertas apskaičiavo, kad žemės rinkos vertė 2007 m. kovo mėn. buvo 189 600 LTL (54 900 EUR). Nors nacionaliniai teismai nepadarė jokių išvadų dėl šio vertinimo, Teismas mano esant pagrįsta teigti, kad žemės rinkos vertė 2009 m., kai buvo priimtas galutinis Aukščiausiojo Teismo sprendimas, viršijo nominalią kainą, kurią pareiškėja sumokėjo 1995 m. Taip pat reikėtų pažymėti, kad pareiškėjai grąžinta 2 976 LTL suma buvo akivaizdžiai smarkiai nuvertėjusi ir negalėjo būti pagrįstai susijusi su žemės verte po keturiolikos metų. Todėl Teismas konstatuoja, kad pareiškėjai 2009 m. sumokėta kompensacija buvo aiškiai nepakankama siekiant nusipirkti naują panašų žemės sklypą (žr. *mutatis mutandis, Velikovi and Others*, cituota pirmiau, § 207).

40. Teismas pakartoja, kad nuosavybę paėmus nesumokant sumos, pagrįstai susijusios su jos verte, paprastai neužtikrinama teisinga pusiausvyra tarp bendrojo visuomenės intereso poreikių ir asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų ir pareiškėjai užkraunama neproporcinga našta (žr. *The Holy Monasteries v. Greece*, 1994-1209, § 71, Series A no. 301-A, ir *Former King of Greece and Others v. Greece* [GC], no. 25701/94, § 89, ECHR 2000-XII). Pagal Teismo praktiką, suformuluotą panašiose bylose, susijusiose su nuosavybės ekspropriacija, minėta pusiausvyra paprastai užtikrinama, jeigu asmeniui, kurio nuosavybė buvo paimta, išmokėta kompensacija yra pagrįstai susijusi su to turto „rinkos“ verte, nustatyta ekspropriacijos metu (žr. *Pincová and Pinc v. the Czech Republic*, no. 36548/97, § 53, ECHR 2002-VIII, ir *Vistiņš and Perepjolkins* [GC], no. 71243, § 111, 2012 10 25). Iš to darytina išvada, kad kompensacijos suma už pareiškėjos nuosavybės teisės į žemę praradimą turi būti apskaičiuojama pagal tos dienos, kai nuosavybės teisė buvo prarasta, turto vertę.

41. Teismas laikosi nuomonės, kad šioje byloje valdžios institucijos iš esmės pagrįstai nusprendė nekompensuoti pareiškėjai žemės rinkos vertės, kadangi ji buvo įsigijusi žemę už labai mažą kainą (žr., *mutatis mutandis, Vistiņš and Perepjolkins*, cituota pirmiau, §§ 118 ir 130). Tačiau Teismas mano, kad 2 976 LTL kompensacijos priteisimas pareiškėjai nepakankamai sušvelnino jai dėl nuosavybės teisės praradimo kilusius neigiamus padarinius. Priteista kompensacija buvo pernelyg neproporcinga žemės rinkos vertei, kad Teismas galėtų konstatuoti, jog tarp visuomenės interesų ir pareiškėjos pagrindinių teisių buvo užtikrinta „teisinga pusiausvyra“ (žr. *mutatis mutandis, Urbárska Obec Trenčianske Biskupice v. Slovakia*, no. 74258/01, § 126, 2007-11-27; *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 68; ir *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau, § 74).

42. Pirmiau pateiktų argumentų pakanka, kad Teismas galėtų daryti išvadą, kad dėl sąlygų, kuriomis iš pareiškėjos buvo atimta nuosavybės teisė

į žemę, jai teko asmeninė ir per didelė našta ir kad valdžios institucijos neužtikrino teisingos pusiausvyros tarp visuomenės intereso poreikių ir pareiškėjos teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Todėl buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.

II. KITI TARIAMI KONVENCIJOS PAŽEIDIMAI

43. Pareiškėja taip pat skundėsi, kad nacionaliniai teismai klaidingai taikė atitinkamas Civilinio kodekso nuostatas. Ji rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi.

44. Teismas primena, kad būtent nacionaliniai teismai turi aiškinti ir taikyti atitinkamas nacionalines proceso ir materialinės teisės normas (žr., tarp daugelio kitų, *Bochan v. Ukraine (no. 2)* [GC], no. 22251/08, § 61, ECHR 2015). Šioje byloje nacionalinių teismų pateiktas atitinkamos vidaus teisės nuostatos aiškinimas neatrodo savavališkas ar nepagrįstas, todėl neatrodo, kad juo būtų pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis. Todėl Teismas mano, kad šis skundas turi būti paskelbtas kaip aiškiai nepagrįstas pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą ir 4 dalį.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

45. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

46. Pareiškėja reikalavo 60 000 Lietuvos litų (LTL) (17 400 eurų (EUR)) turtinei žalai atlyginti, kurie atitiko žemės ir žemės sklype pastatyto ūkinio pastato rinkos vertę. Pareiškėja pažymėjo, kad jos reikalavimas yra mažesnis už visą žemės rinkos vertę (189 600 LTL (54 900 EUR)), kurią nacionalinėje byloje nustatė teismo paskirtas ekspertas. Tačiau pareiškėja nepateikė šio eksperto vertinimo kopijos ar kokio nors kito vertinimo.

47. Pareiškėja taip pat reikalavo 80 000 LTL (23 200 EUR) neturtinei žalai už patirtą stresą ir nepatogumus, sukeltus dėl nuosavybės paėmimo, atlyginti.

48. Vyriausybė teigė, kad pareiškėja nepagrindė savo reikalavimo priteisti turtinę žalą. Vyriausybė papildomai nurodė, kad pareiškėjos reikalavimas atlyginti neturtinę žalą yra per didelis.

49. Šiomis aplinkybėmis Teismas mano, kad Konvencijos 41 straipsnio taikymo klausimas nėra parengtas sprendimui. Todėl, atkreipiant dėmesį į tai, kad yra galimybė valstybei atsakovei ir pareiškėjai susitarti, būtina jį atidėti (Teismo reglamento 75 taisyklės 1 ir 4 dalys).

50. Todėl Teismas atideda šį klausimą ir ragina Vyriausybę ir pareiškėją per šešis* mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį taps galutinis, pateikti rašytines pastabas dėl pareiškėjai priteistinos žalos sumos ir visų pirma pranešti Teismui apie bet kokią galimą jų tarpusavio susitarimą.

B. Išlaidos ir sąnaudos

51. Pareiškėja nereikalavo priteisti nacionaliniuose teismuose ir Teisme patirtų išlaidų ir sąnaudų. Todėl Teismas nieko nepriteisia šiuo pagrindu.

C. Palūkanos

52. Teismas mano, kad palūkanų norma turi būti skaičiuojama pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridodant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI:

1. *Skelbia* skundą pagal Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnį priimtiniu, o kitą peticijos dalį nepriimtina.
2. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.
3. *Nusprendžia*, kad Konvencijos 41 straipsnio taikymo klausimas nėra parengtas sprendimui dėl šioje byloje konstatuotu pažeidimu padarytos turtinės ir neturtinės žalos, todėl:
 - a) *atideda* minėtą klausimą;
 - b) *ragina* Vyriausybę ir pareiškėją per tris mėnesius nuo šio sprendimo paskelbimo dienos pateikti rašytines pastabas šiuo klausimu ir visų pirma pranešti Teismui apie bet kokią galimą jų susitarimą;
 - c) *atideda* tolesnį procesą ir *suteikia* Pirmininkui teisę prireikus jį atnaujinti.

Kanclerio pavaduotoja
Fatoş Aracı

Pirmininkė
Nona Tsotsoria

* *Vertėjo pastaba.* Sprendimo rezoliucinėje dalyje numatytas trijų mėnesių terminas.